

© Лар'яновський І.С.

13. Schaberg J. The Illegitimacy of Jesus. A Feminist Theological Interpretation of the Infancy Narratives [Електронний ресурс] / J. Schaberg — New York: Crossroads, 1990. — Режим доступа к книге : <http://www.pinn.net/~sunshine/main.html>
14. Schussler Fiorenza E. In Memory of Her: A Feminist Theological Reconstruction of Christian Origins [Електронний ресурс] / E. Schussler Fiorenza. — New York: Crossroads, 1992. — Режим доступа к книге : <http://www.pinn.net/~sunshine/main.html>
15. Schussler Fiorenza E. Jesus; Miriam's Child, Sophia's Prophet: Critical Issues in Feminist Christology [Електронний ресурс] / E. Schussler Fiorenza. — Continuum, 1995. — Режим доступа к книге : <http://www.pinn.net/~sunshine/main.html>

Лар'яновський І.С. – старший викладач кафедри соціальних наук Одеської державної академії холоду.

УДК: 124.5; 165.5

ЦІННОСТІ ТА НАУКОВЕ ПІЗНАННЯ

Розглянуто науково-пізнавальну цінність як позитивну культуротворчу інновацію, що відкриває для людини нетривіальну смисложиттєву перспективу та упереднюється у надскладних матеріально-ідеальних соціокультурних комплексах.

Ключові слова: аксіологія, наука, пізнання, цінності.

ЦЕННОСТИ И НАУЧНОЕ ПОЗНАНИЕ

Рассмотрен феномен научно-познавательной ценности как позитивной творческой инновации, открывающей перед человеком новые смысловые перспективы и объективирующей своё содержание в многоуровневых социокультурных процессах материально-идеальной системы общества.

Ключевые слова: аксиология, наука, познание, ценности.

VALUES AND SCIENTIFIC KNOWLEDGE

Creative conception of cognition values has been proposed. The latter are understood as culture creative innovations, which discover new life sense perspectives to the humanity.

Keywords: axiology, science, cognition, value.

Метою статті є дослідження роль цінностей у науковому пізнанні як позитивних культуротворчих інновацій, що є неусувними смисложиттєвими інваріантами у будь-яких соціокультурних процесах.

Сьогодні є розповсюдженою думка, що наука являє собою ціннісно-нейтральну пізнавальну діяльність людини. Як вважають у середовищі наукової інтелігенції, єдиним критерієм, на основі якого тільки і може бути визначена результативність наукового пізнання, є критерій гносеологічний [3, 5, 7]. Будь-які інші критерії, якщо і мають значення у науці, то тільки по відношенню до її соціально-економічних прикладень. Бо справжня наука не підвладна ніякому суду, окрім суду істини. Тому не слід покладати будь-яку відповідальність за негативні наслідки науково-технічної діяльності на світову наукову спільноту.

Подібної «нейтралістської» позиції дотримуються і більшість сучасних методологів науки. За їхньою думкою, специфіка проблем науково-пізнавального розвитку людства є такою, що ставить ці проблеми поза межами гуманітарної експертизи. Якщо дозволити обговорення питання про обов'язкову аксіологічну оцінку наукової діяльності, то лише по відношенню до суто прикладних науково-технологічних її аспектів [3, с. 9].

Ми ж вважаємо, що сьогодні ніяка діяльність, що розгортається у вигляді значущого соціокультурного процесу, не може більше залишатися без комплексної гуманітарно-аксіологічної експертизи. Тим більше, якщо йдеться про діяльність наукову, від спрямованості та змісту якої залежить доля сучасної цивілізації. Відомо, що науково-пізнавальний факт вже у момент свого виникнення є ціннісно-зabarвленим утворенням [8]. Чому ж тоді ще й досі переважає думка про нейтральність науки? Значною мірою це є так тому, що залишається нез'ясованим – що то є цінність

за своєю природою взагалі і науково-пізнавальна цінність зокрема. І хоч по проблемам аксіологічної оцінки наукової діяльності відбуваються плідні дискусії [4], але, як на наш розсуд, було б передчасним вважати, що в сучасній філософії вже сформовано пріоритетну дослідницьку галузь на перехресті аксіологічної і методологічної думки з чітким розумінням ролі цінностей у науці. Отже слід знов повернутися до фундаментального питання про сутність і призначення цінностей у житті та науковому пізнанні [5, с.7]. Грунтовне викладення основних напрямків розвитку світової аксіологічної думки у зв'язку з проблемами етики та естетики, де цінність виявляє себе найбільш виразно, міститься у роботах [1, 2, 6].

Дослідження, що ми проводимо, дозволяють подивитися на проблему цінностей наукового пізнання з нового ракурсу. На нашу думку цінність слід розуміти, перш за все, як прогресивну «мутацію» культури або культурологічну інновацію, що породжується глибинним духовним актом творчо-обдарованих особистостей. Цінність постає із над-буттєвої свободи людського духу і утримується у своїй конкретності шляхом перманентних міжособистісних трансакцій, що встановлюються серед учасників так званого «невидимого коледжу». Тобто цінність то є результат вільного стрибка у бутті – своєрідний творчий «емерджент». Крім того, виникнення нової цінності призводить до формування у соціумі нової людської єдності, яка стає транс-персональним адресатом і носієм цінності.

Ми розуміємо, що будь-яка людська особа дивиться на світ крізь призму певних цінностей, тих цінностей, носієм яких вона є. Отже світ людини або інакше – соціокультурна реальність то є світ людських ціннісних проєкцій. Але та соціокультурна реальність, у якій живе і діє сучасна людина, є вельми рухливою. В той же час цінності, так би мовити, є своєрідні «острови усталеності», тобто соціокультурні константи. Вони є такими утвореннями, що конституують соціокультурну реальність, виступають як смисложиттєві інваріанти цієї реальності. Найбільшого впливу, найбільшої детермінуючої значущості цінності набувають у царині над-економічних, над-матеріальних процесів. Саме тут цінності постають у формі ідеалів і смислів.

Про цінності можна також сказати, що вони є своєрідними «над-біологічними генами» суспільного організму, що забезпечують спадковість культури у широкому розумінні цього слова. Тим самим цінності надбудовуються над біогенетичними принципами спадковості. Але на відміну від геномів біологічних, матеріальним носієм яких є молекулярна структура ДНК, цінності у якості матеріальних носіїв мають різноманітні системні сукупності штучно створених людиною предметів «другої природи». Притім, що адресатами і духовно-екзистенціальними носіями цінностей виступають особистості, згуртовані у «невидимі коледжі». Через свідоме творче відтворення і несвідоме тяжіння людських особистостей цінності «оживають» і активно діють як культуротворчі рушійні сили. Тобто через дію цінностей тільки і стають можливими соціокультурні рухи, бо саме цінності і надають їм впорядкованості та напрямку. Але оскільки діють завжди декілька цінностей, то результуючий культурологічний вектор соціуму формується і врівноважується через певну суперпозицію різнобічно направлених цінностей.

Таким чином, цінності як над-біологічні матеріально-ідеальні комплекси задають домінуючий вектор розвитку культури і постають як основоположні принципи збирання соціокультурних систем. Можна сказати ще й так: цінності то є своєрідні «атрактори», які притягують до себе «траєкторії» людських дій, прагнень, думок, почуттів.

Цінності загальнолюдського масштабу, тобто надпотужні за своїм потенціалом і змістом утворення, слід розуміти як надскладні матеріально-ідеальні комплекси, яким притаманна велика культуро-творча сила. Притім, що ідеальний модус цінностей не є дійсним без їхніх живих адресатів, бо саме в них бере свій початок екзистенціальний корінь цінностей. (Ми не виключаємо також, що коріння цінностей сягає транс-персональної глибини духу, де персональний дух людини входить у контакт з трансцендентальною свідомістю – чим би вона не була.) В той час, як матеріальний модус існування цінностей забезпечується процесом їх упредметнення у великому різноманітті технічних артефактів та знаково-символічних предметів антропосфери.

Ми наполягаємо на тому, що пізнання ніколи не буває вільним від цінностей певної культурологічної спрямованості. Бо пізнання – це, кінець кінцем, ментально-алгоритмізоване розгортання і технологічна «кристалізація» змісту тих або інших цінностей. І це розгортання, якщо мати на увазі пізнання наукове, завжди пов'язане з поступовою культуротворчою експансією назовні, тобто до все більшого розширення матеріальної бази відповідних цінностей через приєднання до неї все нових і нових носіїв і, як результат, поступове збільшення об'єму техносфери.

Слід також зазначити, що цінності не тотожні своїм носіям. Матеріальні носії цінностей

мають переважно просторову структуру. Вони існують як багатоманітні сукупності штучно створених предметів-артефактів. Але цінності взяті у їхньому екзистенціально-ідеальному модусі, у повноті і цілісності свого змісту мають структуру переважно часову, тобто вони конституційовані в екзистенціальному часі, так що час набуває тут аксіологічного виміру і рух часу виявляє себе у смисловій нерівнозначності тих моментів, які людина здатна пережити в акті духовно-творчого зусилля. Тобто цінність навантажує час неповторними значеннями і смислами.

Отже цінності, як ми їх розуміємо, то є пост-біологічні еволюційні інваріанти, що мов би «сходінки» ведуть людину до буттєвої вершини, де здатна у свободі творчості розцвісти людська особистість. Результируючий вектор соціокультурної еволюції, який задають справжні, змістовно насичені цінності то є поступова персоналізація буття: від стереотипної повторюваності буття природних систем відбувається перехід до унікальності надбань персонального людського буття. Масштабні або «вічні» цінності – то є завжди тріумф унікальності, небуденності, неймовірності, свободи, творчості. Тобто справжні цінності завжди нестереотипні, їх важко звести до єдиного знаменника. Стереотипними бувають лише матеріальні носії цінностей.

Глобалізація наслідків сучасної науково-пізнавальної діяльності й амбівалентність тенденцій її подальшого розвитку ставить перед методологією і філософією науки проблему розробки комплексного підходу щодо оцінки наукових цінностей. Такий підхід повинен відповідати багатьом нетривіальним вимогам та, перш за все, бути інваріантним щодо різновидів наукових досліджень. Слід обов'язково подавати і тлумачити будь-який пізнавальний результат у широкій культурологічній перспективі, що далеко виходить за безпосередньо межі науки. В основу такого підходу повинно бути покладено чітке уявлення про науково-пізнавальну цінність як про феномен комплексний, що має екзистенціальний вимір і здатен поставати перед нами у багатьох культурних формах, діяти у різних сферах соціокультурної реальності. Тобто необхідно вивчати наукову цінність на фундаментальному філософському рівні та оцінку її здійснювати із якомога більш загальних позицій. Прагматичний чи гносеологічний критерій оцінки слід розглядати лише у контексті загально-культурологічної критики-герменевтики цінності. Завдяки такому підходу, як на наш розсуд, те чи інше наукове досягнення (фундаментальне або спеціально-наукове) може отримати цілісне осмислення та адекватну оцінку із глибини своїх ціннісно-екзистенціальних першоджерел. Дійсна ціннісна достойність наукового знання і практичного технологічного результату може постати перед нами у принципово відмінному світлі, під променями якого традиційна наукова методологія ще не звикла вивчати змістовне наповнення цінності. Тобто будь-яка наукова цінність повинна оцінюватись як над-біологічне еволюційне надбання, що бере свій початок в екзистенціальному творчому стрибку і багаторазово упредметнюється в соціокультурних процесах.

Таким чином, як на нашу думку, цінності є принципово неусувними з процесу наукового пізнання. Думка про ціннісну нейтральність науки є одним з модерних міфів і, водночас, є результатом певного ціннісно-світоглядного обрання, здійсненого техногенною цивілізацією Заходу. З цього обрання саме і постала наукова раціональність як соціокультурне утворення відповідної ціннісної спрямованості.

Науково-пізнавальну цінність, як і будь-яку цінність взагалі, слід розуміти у якості соціокультурного інваріанту, що твориться у свободі людського екзистенціального обрання та закріплюється через об'єктивацію і упредметнення у багатоманітних культурних формах різного масштабу і рівня. Цінності, таким чином, є культуро-творчими «мутаціями» або смисложиттєвими інноваціями, що виявили свій позитивний адаптаційний антропологічно-соціальний зміст і транслюються від покоління до покоління, багаторазово перетворюючись із одних форм культури до інших.

Адресатами цінностей та їхніми ре-інтерпретаторами є згуртовані у так звані «невидимі коледжі» людські особистості, які у своїх діях, думках, почуттях тяжіють до певних цінностей, «обертаються» навколо них як планети навколо Сонця. Виглядає так, буцім то людей захопило «силове поле» цінностей. Отже цінності для своїх адресатів постають як своєрідні «атрактори», що залучають людей до соціокультурної єдності через міжособистісні трансакції, наповнюють сенсом їхнє життя.

Крім того, цінності то є такі фундаментальні буттєві принципи, що спричиняють людську життєдіяльність «зверху», із над-буттєвої висоти. Це виглядає так, буцім то цінності є трансцендентальними сутностями, нормуючими життя і пізнання. Але ми наполягаємо на поцейбичній сутності цінностей, на розумінні їх як «кристалізованих», завдяки духовним зусиллям людини, потенцій буття, що не набули б реалізації в природних умовах, без творчої активності з боку

людини.

Як сьогодні очікують, пост-некласична парадигма науки, що стрімко формується, повинна буде прийняти цінність як свій методологічний принцип. До цих пір наука, як відомо, ухилялася від визнання наявного впливу цінностей на зміст і результат дослідження, що було своєрідною ідеалізацією процесу пізнання, цілком припустимою в класичній науковій парадигмі.

Але ми живимо в епоху загальної цивілізаційної кризи, що є, перш за все, кризою світоглядних цінностей та охоплює собою також і сферу науково-пізнавальних цінностей. Оскільки традиційні «вічні» цінності як масштабні соціокультурні константи, були призначені для адаптації людини і соціуму до умов життя у попередні історичні епохи і поступово втрачають свою культуротворчу силу, то необхідним стає новий ціннісно-світоглядний синтез. Штучне відродження та висунення на перший план релігійно-фундаменталістських цінностей навряд чи дозволить здолати кризу. І хоча традиційні релігійні цінності масштабні (хоч і не «вічні»), але культура, яку вони породжують, занадто консервативна і схильна до відчуження наукових надбань. Сучасному людству потрібна інноваційна культура, котру важко уявити без стрімкого прогресу науки і технології. Масштабні й інноваційні ціннісні синтети, що нам сьогодні конче потрібні, може, як на нашу думку, здійснити лише філософія. Але для цього їй слід повернути собі роль світоглядного лідера.

Висновки: Цінності слід вважати за невід'ємні складові процесу наукового пізнання, бо пізнання є, кінець кінцем, способом об'єктивації цінностей відповідної світоглядно-раціональної спрямованості. Сучасна пост-некласична наука потребує свідомого внесення до своїх методологічних принципів гуманістичних ціннісних регуляторів, які б спрямували сучасне пізнання до нового світоглядно-цивілізаційного синтезу, здатного спричинити реальний перехід глобального суспільства з ціле-орієнтованого на ціннісно-орієнтований шлях коеволуційного розвитку.

Щодо подальших досліджень у означеному напрямку, то перспективним, як на наш розсуд, виглядає проблема розробки нових методологічних принципів і узагальнених критеріїв для своєчасної ідентифікації та критики інноваційних цінностей, комплексної оцінки їхнього культуротворчого потенціалу та характеру світоглядної спрямованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гулыга А.В. Эстетика в свете аксиологии. Пятьдесят лет на Волхонке / Арсений Владимирович Гулыга; [отв. ред.-сост., авт. предисловия И.С. Андреева].—СПб.: Алетейя, 2000. — С. 58—65, 83—157.
2. Ивин А.А. Аксиология. Научное издание / Александр Архипович Ивин. — М.: Высшая школа, 2006. — С. 177—221.
3. Лэйси Х. Свободна ли наука от ценностей? Ценности и научное понимание / Хью Лэйси; [пер. с англ. Л.В. Сурковой, В.А. Яковлева, А.И. Панченко; под ред. В.А. Яковлева].—М.: Логос, 2001. — 360 с.
4. Новые идеи в аксиологии и анализе ценностного сознания: [коллективная монография] / [Медведев В.А., Оболкина С.В., Мирошников Ю.И. и др.]; отв. редактор Ю.И. Мирошников. — [Выпуск 4].—Екатеринбург: УрО РАН, 2007. — С. 220—361. — (Философские проблемы науки и культуры — 4).
5. Савостьянова М.В. Аксиологический анализ парадигмальной науки или о роли ценностей в науке: [монография] / Марина Владимировна Савостьянова. —К.:Изд. ПАРАПАН, 2009.—С. 86—185.
6. Столович Л.Н. Красота. Добро. Истина: Очерк истории эстетической аксиологии / Леонид Наумович Столович. — М.: Республика, 1994.—464 с.
7. Ціннісні орієнтації: Аналіз соціально-філософських концепцій Заходу 80—90-х років: [колективна монографія] / [Гордієнко А.Т., Пазенок В.С., Ситниченко Л.А. та ін.]; відповідальний редактор А.Т. Гордієнко.—К.: «Наукова думка», 1995.—С. 5—46.
8. Мелков Ю. А. Факт в постнеклассической науке / Юрий Александрович Мелков. — К.: Издатель ПАРАПАН, 2004. — 224 с.
9. Современная философия науки: знание, рациональность, ценности в трудах мыслителей Запада: [учебная хрестоматия] / [Куайн В., Кун Т., Поппер К. и др.]; отв. редактор-составитель и переводчик А.А. Печёнкин. — [2-е изд., переработанное и доп.]. — М.: Издательская корпорация «Логос», 1996. — 400 с.
10. Цаплин В. Странная цивилизация / Владимир Цаплин. — М.: Астрель: АСТ, 2006. — 640 с. — (Philosophy).

Лопуга О. І. – старший викладач кафедри культурології філософського факультету Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова.

УДК: 130.1

ДУХОВНА КУЛЬТУРА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Частина І

В статті розглядаються проблеми духовного розвитку молоді, питання формування нової людини, нових ціннісних орієнтацій, які мають універсальне значення і повинні охопити весь виховний процес.

Ключові слова: *молодь, цінності, духовна культура.*

ДУХОВНАЯ КУЛЬТУРА СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЁЖИ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ ОБЩЕСТВА

Часть І

В статье рассматриваются проблемы духовного развития молодежи, вопросы формирования нового человека, новых ценностных ориентаций, которые имеют универсальное значение и должны охватить весь воспитательный процесс.

Ключевые слова: *молодёжь, ценности, духовная культура.*

SPIRITUAL CULTURE OF STUDENT YOUTH IN THE CONDITIONS OF SOCIETY'S TRANSFORMATION

Part I

The paper is dedicated to the problem of spiritual development of young people, to question of forming of the new man, new values that have universal importance and should cover all educational process.

Keywords: *youth, values, spiritual culture.*

Молодь як окрема від дітей та дорослих група, привернула до себе увагу дослідників, політиків, соціологів, психологів та філософів на протязі всього 20 і 21 століть. У державі одна за іншою розробляються стратегії молодіжної політики, молодіжні програми різного рівня.

Тому об'єктом мого дослідження являється молодь у віці від 17 до 30 років. Предметом дослідження є детермінанти духовної культури, які трансформувалися в процесі змін у соціумі.

Формування людини як особистості проходить на протязі всього життя, але саме в молодому віці закладаються основи виховання, тих якостей поведінки з якими людина піде по життю. Все це залежить від її світосприйняття, рівня задоволення духовних потреб, засвоєння нею норм соціальної поведінки, від результатів її культурної діяльності. Молодь специфічна за своєю природою в пошуках свого місця в суспільстві, істини та ціннісних орієнтирів. «У сучасній соціальній філософії категорія «молодь» означає соціально демографічну верству суспільства, що виділяється в основній сукупності своїми віковими характеристиками, особливостями соціального становища і обумовленими цими та іншими соціально-психологічними властивостями» [1, с. 14]. Одне із раних визначень «молоді» в соціології дав В.Т. Лісовський: «Молодь – це покоління людей, які проходять стадію соціалізації, які засвоюють (а в більш старшому віці вже засвоїли) загальноосвітні, професійні і культурні функції і підготовлених суспільством до засвоєння і виконання соціальних ролей» [2, с. 7]. І. Кон визначає молодь, як соціально-демографічну групу, останній етап підготовки до життя і одночасно початок самостійного свідомого життя [3, с. 181]. На даний час є безліч дефініцій поняття молодь, що пояснюється багатогранністю цього терміну. Треба відзначити, що утворилась в останні роки ціла наука, яка вивчає молодь, як феномен суспільства, під назвою ювенологія. К.Манхейм визначив, що молодь це «один із скритих ресурсів, які є в кожному суспільстві і від мобілізації яких залежить його життєдіяльність», і саме вона повинна стати проводарем нової ідеї, одним із важливих факторів будівництва нового світу» [4, с. 443, 456, 457]. Отже життєві цінності та ідеали молоді визначають наше майбутнє. «Перехід від дитинства до дорослості супроводжувався у багатьох суспільствах особливими таїнствами посвячення, «ініціаціями», дякуючи яким індивід не просто здобував новий соціальний статус, але як би народжувався заново, получав нове ім'я і т.д. Образи юності в різних